

Een nieuw wereldbeeld

VANDANA K

Vandana K praat met een van India's beroemdste schrijvers, Amitav Ghosh, over het klimaat, het kolonialisme en de levende planeet.

Amitav Ghosh herinnert zich dat hij een keer ging zeilen in de Floreszee in Indonesië. Hij snorkelde er met reuzemanta's in wat hij beschrijft als een vreemde, mysterieuze ervaring. 'Die roggen zijn groter dan de kamer waar ik me nu in bevind, het zijn reusachtige dieren! Ze zwemmen naar je toe en maken oogcontact', zegt hij. Hij voelde dat ze door in cirkels om hem heen te zwemmen lieten verstaan dat hij moest meekomen en ze volgen. En toen hij dat niet meer deed, keken ze achterom alsof ze hem aanspoorden om toch verder te doen. 'Het was zo ingrijpend, zo iets had ik nog nooit meegemaakt.' Er klinkt opwinding in de stem van Ghosh, dat is zelfs duidelijk hoorbaar in de video-oproep vanuit Italië, waar hij zich op het moment van dit interview bevond.

Dergelijke ontmoetingen met andere levende wezens die Ghosh beschrijft als 'haast mystieke ervaringen' hebben een blijvende

“

Als je oogcontact maakt met een wezen zoals dat, besef je dat het zich volledig van zichzelf bewust is. Dat wezen weet wie ik ben. Het kijkt naar mij.

indruk nagelaten, ook op wat hij schrijft. 'Als je oogcontact maakt met een wezen zoals dat, beseft je dat het zich volledig van zichzelf bewust is. Dat wezen weet wie ik ben. Het kijkt naar mij. En het is een wezen dat ik niet eerder gezien heb. Ik bedoel dat het mij volkomen vreemd is. Op dat moment beseft je hoe dwaas de Europeanen waren en de westerse cultuur om te denken dat dat inerte schepsels zijn, robots eigenlijk.' Zoals zijn reactie op de ontmoeting met de mantaroggen is ook zijn recentste werk *The Living Mountain: A Fable of Our Times* (Harper Collins, 2022) sterk gebaseerd op het uitgangspunt dat de planeet en al wat niet-menselijk is, lééft.

Ghosh komt uit Kolkata (vroeger Calcutta genoemd – nvdv.) en verdeelt zijn tijd nu tussen India en de VS. Zijn literaire carrière omspannt vijfendertig

wetenschappelijke concepten waarmee over de klimaatcrisis doorgaans gecommuniceerd wordt, is deze tekst door elke lezer gemakkelijk te begrijpen. Ghosh schreef dit verhaal omdat hij wilde uitleggen hoe de planetaire crisis waarin we ons nu bevinden tot stand kwam. 'Het is het verhaal van een zeer diepgaand historisch conflict en dat conflict stuurt de huidige crisis aan', zegt hij. Het Europese kolonialisme bond de strijd aan tegen de Aarde en de Inheemse volken: dat is het conflict waarover Ghosh het heeft. Deze fabel vertelt het verhaal van de Anthropoi, vreemdelingen die naar een vallei komen om meer te weten over de rijkdommen in de Mahaparbat, de heilige berg erboven. Als ze alle kennis hebben verzameld van de Inheemse bewoners in de vallei, keren ze terug met een leger om zich de grondstoffen toe te eigenen.

Als samenleving begrijpen wij niet helemaal wat Natuur precies betekent, legt Ghosh me uit. 'Dit is een van de dingen die in deze periode opvallen,' verklaart hij, 'dat zelfs nu de klimaatwetenschappers zo'n baanbrekend, interessant en degelijk werk leveren, een van de veelgehoorde dingen is dat "de wetenschappers verrast zijn, dat ze overdonderd zijn" omdat alles zoveel sneller plaatsvindt

dan voorspeld was. Dus ook al zijn ze zoveel te weten gekomen over hoe de dingen verondersteld worden te werken, toch weten ze het eigenlijk niet, terwijl de gewone mensen de basismechanismen van wat er gaande is op de planeet veel beter hebben begrepen dan de specialisten. Neem nu Mahatma Gandhi. Honderd jaar geleden zei hij dat indien iedereen in India zich zou beginnen te gedragen als het Westen, ze de Aarde als sprinkhanen zouden oppeuzelen. Hij begreep dat toen perfect, en dat is precies wat er nu gebeurt is.'

In zijn verzamelde essays *The Nutmeg's Curse: Parables for a Planet in Crisis* (uitgeverij John Murray, 2021) onderzoekt Ghosh de gedachte

“

Neem nu Mahatma Gandhi. Honderd jaar geleden zei hij dat indien iedereen in India zich zou beginnen te gedragen als het Westen, ze de Aarde als sprinkhanen zouden oppeuzelen.

jaar, waarin hij achttien werken publiceerde: negen romans, zeven non-fictiewerken, een verzenbundel en een fabel. Als opgeleid antropoloog die tevoren gewerkt had in de media en de academische wereld, heeft hij een bijzondere interesse voor historisch onderzoek. Zijn werk focust op de thema's kolonialisme en de nasleep ervan, op migratie, de Indische diaspora, milieuracisme, de relatie tussen het menselijke en het niet-menselijke, en nu de laatste jaren op de klimaatcrisis.

The Living Mountain is tot dusver Ghosh' eenvoudigste werk, het type geschrift dat de deur opent naar milieuliteratuur. Zonder jargon, afschrikkende statistieken en de gebruikelijke

dat in de Inheemse cultuur de Natuur levend is, maar dat dit inzicht uit ons bewustzijn gewist is door het kolonialisme.¹ Het boek begint met een gebeurtenis in de Banda-archipel in de 17de eeuw, toen de Nederlanders op plundertocht trokken op de eilanden omdat ze het monopolie wilden op de handel in nootmuskaat. Ghosh zei dat het 'elite-Europeanen van een bepaald soort waren' die door dergelijke geweldpleging tot de conclusie kwamen dat zij de meesters waren van alles — de Aarde, vrouwen, niet-witte mensen, waar ook. Hij schreef het boek toen de pandemie volop woedde en in de VS de *Black Lives Matter*-protesten bezig waren.

Ghosh denkt dat deze notie van overheersing die de Europese kolonisten in die periode verwierven hen deed geloven dat de Aarde altijd inert geweest was. 'Ik denk dat de verovering van de Amerika's werkelijk te maken had met de opkomst van die gedachte', zegt hij, 'want toen de Europeanen Amerika veroverden, ging dat vergezeld van geweld op een nooit eerder geziene schaal, waarbij 90% van de Inheemse bevolking in een heel korte tijdspanne uitgeroeid werd. De Europeanen gingen niet enkel andere menselijke wezens compleet domineren, maar ook de hele omgeving van de Amerika's. Ik denk dat de gedachte dat de Aarde inert is werkelijk voortkomt uit het spectaculaire en ongeziene geweld van die bepaalde periode.'

Die houding is verspreid geraakt doorheen de culturen, gaat hij verder. 'Het interessante is dat deze visie op de Aarde, op mensen, nu ook helemaal gedeeld wordt door elites in India, Indonesië, China, Afrika, waar je ook maar kijkt. Zij lanceren nu ook 21ste-eeuwse koloniale projecten en eigenen zich de wouden toe en pakken land af van de Inheemse volken, die deze wouden levend hebben gehouden, die als tuiniers die wouden onderhouden hebben. En nu plots, als alles aan het instorten is, als het hele bouwwerk van koloniaal raciaal getekend kapitalisme aan het afbrokkelen is, net nu zijn de meesters van de Aarde tot het besef gekomen dat zij niet de meesters van de Aarde zijn, en iedereen ziet dat. En nu gaan ze proberen allerhande Inheemse kennis weer boven te halen in een poging een manier te vinden waarmee ze de ramp kunnen bestrijden.' In zijn boek vermeldt hij ook dat 'zovele oorspronkelijke bewoners van

de Amerika's de witte kolonisten voortdurend gewaarschuwd hebben' dat ze een ramp aan het veroorzaken waren die hen ooit zou vernietigen.

India is bij de tien door de klimaatcrisis het ergst getroffen landen ter wereld, volgens de *Global Climate Risk Index 2021*. Ondanks de extreme kwetsbaarheid van rurale en Inheemse mensen in India, vindt Ghosh dat dat land niet de minste aandacht heeft voor klimaatrechtvaardigheid. 'Het is werkelijk choquerend, omdat op het internationale niveau de Indische woordvoerders India's houding ten opzichte van klimaatrechtvaardigheid blijven poneren — onze uitstoot per hoofd van de bevolking is laag, dus wij hoeven niet te reduceren. Maar kijk eens naar wat er in India zelf gaande is. Ze nemen bosgronden in. Ze geven toegang tot een woud als Hasdeo Arand aan mijnbouwbedrijven. Indische mijnbouwbedrijven zijn aan een plundertocht bezig, leggen beslag op wouden en op gronden van de Adivasi. Wat zich daar op dit moment voltrekt, is een regelrechte ramp. Ik kan er geen ander woord voor vinden', zegt hij.

De drie meest recente boeken van Ghosh — *The Living Mountain*, *The Nutmeg's Curse* en *Jungle Nama* (Harper Collins, 2021) — vertellen ook hoe Inheemse gemeenschappen folklore, dans en muziek gebruiken om in harmonie met de Natuur te leven. In *The Living Mountain*, bijvoorbeeld, ontdekt een van de figuren, Manasi, in haar droom dat haar voorouders geloofden dat de berg Mahaparbat hen beschermde op voorwaarde dat ze zijn verhaal via zang en dans zouden verder vertellen, maar enkel vanop een afstand. Tot haar voorouders behoren Adepts, wijze vrouwen die in een trance de gemeenschapsdansen leidden. De berg sprak tot hen door hun voetzolen. Wat deze fabel uniek maakt, is dat Ghosh in zijn teksten nadrukkelijk aandacht geeft aan de instinctieve relatie tussen de Natuur en ons lichaam door middel van de dans. Als ik Ghosh zeg dat deze relatie volgens mij in de literatuur nauwelijks opduikt, antwoordt hij: 'Inderdaad, want literatuur speelt zich volledig af in het hoofd, niet in de voeten. In de Adivasicultuur, bijvoorbeeld, is dans heel erg belangrijk, en ik denk dat dat is omdat je door je voeten een verbinding teweegbrengt met de Aarde.'

Deze verbinding maakt de dans ook uiterst subversief, zegt Ghosh. Hij heeft het over de *Ghost Dance*-beweging, die door de laatst overgebleven Inheemse mensen in Amerika in de jaren 1880 begonnen was. 'Dit was iets totaal gewelddoos, gewoon mensen die dansten uit wanhoop en die een manier probeerden te vinden om de verbinding met de Aarde te herstellen. Maar de kolonisten en hun regering voelden zich zodanig bedreigd door deze dansen dat ze ze verboden en dansende mensen gruwelijk vermoordden. Dat is het ware verhaal van de *Wounded Knee*-slachting. Deze laatste poging om de connectie met hun voorouders te herstellen werd met extreem geweld gewoon uitgeroeid.'

Ghosh probeert het revolutionaire potentieel van de dans uit te leggen en vraagt me een gedachte-experiment te doen. Hij vraagt me om me duizenden mensen voor te stellen die al dansend protesteren in plaats van slogans te roepen, op de Ramlila Ground, het grootste trefpunt voor protest in India's hoofdstad Delhi. '*Fridays for Future*, de *Occupy*-beweging, heel wat van de interessantste milieuprotestbewegingen van vandaag leggen sterke nadruk op de dans. Ik vind dit iets heel krachtigs, want de meest geslaagde milieubeweging in Noord-Amerika was de *Dakota Access Pipeline*-beweging en ook daar waren allerlei rituelen, waaronder de dans, buitengewoon belangrijk. Om een lang verhaal kort te maken: er valt iets te leren uit het belang van dans in Adivasiculturen.'

Jungle Nama, Ghosh' eerste poëziebundel, brengt een uiterst belangrijke boodschap in de context van de biodiversiteitsverliezen door de zesde massa-extinctie, waar we vandaag mee geconfronteerd worden. Ghosh heeft een heel lange

relatie met Sundarban, het mangrovewoud dat fungeert als buffer tussen zijn geboortestreek — de staat West-Bengalen in Oost-India — en de Baai van Bengalen, die in de Indische Oceaan ligt. Sundarban is een van de meest klimaatgevoelige plaatsen van de planeet. De oceaan verslindt in snel tempo het land waarop die wouden staan. Maar niet enkel het land gaat verloren. Dat gebied is bovendien onderhevig aan dodelijke cyclonen die in de plaatselijke gemeenschap de bron van inkomsten hebben vernietigd, mensen de armoede ingedreven en mensenhandel hebben doen toenemen, waarbij vrouwen en meisjes grote risico's lopen.

De legende van Bon Bibi, waarop Ghosh' boek is gebaseerd, is een populair volksverhaal in de Sundarban. Bon Bibi is een geest uit het land van Araby. Zij en haar broer Shah Jongoli houden de tijger, de duivelse geest van de jungle, in toom. Ghosh vond deze legende in een aantal opzichten interessant en wilde ze opnieuw vertellen in verzen om het idee van evenwicht te beklemtonen, dat een essentiële waarde is die we in onze tijd moeten nastreven. *Jungle Nama* valt op omdat het het enige verzenboek is in het oeuvre van Ghosh. Het markeert ook het begin van zijn samenwerking met andere kunstenaars. Het boek werd 'verlucht' door Salman Toor en is ook als audioboek ingezongen door Ali Sethi. Op een gelijkaardige manier wordt ook de tekst van *The Living Mountain* afgewisseld met afbeeldingen van de hand van Devangana Dash.

'Dit is een verhaal dat ik al lang wilde vertellen, gewoon omdat het in de eerste plaats een verhaal is dat in de Sundarban heel belangrijk is. Voor de mensen die daar wonen is het veel meer dan een verhaal. Het is als een grondwet, een charter dat hun zegt hoe ze moeten leven, waarbij de basisgedachte is dat je je hebzucht in toom moet houden

en enkel mag nemen wat je nodig hebt. Dat is een heel belangrijke idee voor hen. In de Sundarban geloven de mensen dat als je iets uit hebzucht neemt, je ervoor gestraft zult worden en de straf komt erop neer dat de tijger je zal doden. Dus dat is voor hen belangrijk. Het

Het verhaal gaat over het evenwicht tussen menselijke behoeften en de behoeften van andere wezens.

verhaal gaat over het evenwicht tussen menselijke behoeften en de behoeften van andere wezens.’

Ghosh vond het volksverhaal ook interessant omdat het niet-mensen als levende wezens voorstelt. ‘Dat is de idee die je overal in Inheemse gemeenschappen aantreft. Adivasi en woudbewoners overal hebben deze idee dat dieren niet essentieel verschillen van mensen, enkel in vorm. De geesten van dieren en mensen zijn in wezen gelijkaardig en kunnen met elkaar in gesprek gaan. Vandaag zien we dat daarvoor meer en meer wetenschappelijk bewijs is.’

De Sundarban, een plek waar Ghosh van houdt en waar hij veel tijd heeft doorgebracht, komt voor in twee van zijn andere romans, *The Hungry Tide* (HarperCollins, 2004) en *Gun Island* (Penguin, 2019). In *The Hungry Tide* verandert een woeste cycloon het lot van een marien-bioloog en een visser die proberen de bedreigde Irrawaddy-dolfijn te traceren in de Ganga en andere rivieren die vanuit de Sundarban in zee uitmonden. In *Gun Island*, een roman die uitsluitend rond klimaatcrisis, migratie en mythologie draait, maakt een boekhandelaar een reis naar de tempel van Manasa Devi, de slangengodin, verborgen in de mangrovenmoerassen. Dit wordt gevolgd door reizen naar Los Angeles en Venetië, plaatsen die getuigen van de klimaatontwrichting onder de vorm van bosbranden en wegzakkende huizen.

Ghosh experimenteert de voorbije zes jaar met verschillende literaire vormen om verhalen te vertellen waarin de focus op het klimaat ligt. *The Great Derangement*² is een non-fictieboek dat is ontstaan uit een reeks lezingen die hij gaf aan de Universiteit van Chicago in 2015. Hierin schrijft hij dat hij, hoewel hij al lang bezig was met de klimaatcrisis, dat gegeven slechts indirect in zijn fictie een plaats gaf. Hij beweert dat het literaire establishment heeft nagelaten aandacht te geven aan de grootste en meest dringende bekommernis van onze tijd. Ghosh denkt dat dit de laatste zes jaar veranderd is. *The Great Derangement* was een klaren die auteurs opriep de klimaatcrisis als een onderwerp te behandelen in ernstige fictie. En zelf voegt hij de daad bij het woord. Dit boek geeft een duidelijke nieuwe fase in zijn carrière

aan doordat al wat daarna verscheen begon te draaien om het klimaat.

Ghosh gelooft dat fictie en de kunsten in staat zijn om de mensen de Natuur te helpen begrijpen als een levende entiteit. ‘Ik zie er hoe langer hoe meer tekenen van. Onlangs heb ik zoveel interessante manuscripten gelezen die de dingen op die manier aanpakken. Maar tegelijkertijd geldt nog altijd dat fictie en de kunsten diepgeworteld zijn in een cultuur van moderniteit, die volledig antropocentrisch is, de mens het middelpunt van alles maakt en totaal niet in gesprek treedt met de wereld rondom ons. Kijk naar hedendaagse moderne kunst. Het is al abstractie wat de klok slaat, het gaat over wat er in je hoofd zit. Er is niet eens een communicatie met de wereld op de manier dat de premoderne kunst dat doet. Kijk dan naar de Boeddhistische kunst. Die zit vol bomen en overal Natuur, maar dat is in de hedendaagse kunst praktisch verdwenen. Ik denk dat vooral de kunsten hun meest fundamentele vooronderstellingen moeten herdenken.

Dit artikel verscheen oorspronkelijk in Resurgence & Ecologist 334, september-oktober 2022. Alle rechten voorbehouden aan The Resurgence Trust. Voor een exemplaar van het tijdschrift, om meer artikels te lezen of voor informatie over de Trust, zie www.resurgence.org. Magda Brijssinck vertaalde dit artikel voor Oikos uit het Engels.

VANDANA K is onafhankelijk journalist en producer, gevestigd in Delhi, India.

Noten

1. Cfr.: Suhasini Vincent's recensie in *Resurgence* 333.
2. Cfr.: Recensie door Nick Robins in *Resurgence* 302.